

Oikeusministeriölle

IOK/6384/2026

31.7.2026

Annettu lausuntopalvelu.fi-sivustolla

VN/2142/2026

Uusi lainvalmistelun prosessiopas – Ihmisoikeuskeskuksen lausunto

Ihmisoikeuskeskus lausuu prosessioppaan luonnoksesta ainoastaan perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnin sekä Saamelaiskäräjälain 9 §:n osalta.

Kohta 8 - Muut opasluonnosta koskevat kommentit

Tietopohjan kokoamista käsittelevässä kohdassa lainvalmistelun prosessioppaan luonnosta todetaan, että lainvalmistelun tietopohjaan kuuluvat esimerkiksi ratkaisuvaihtoehdot ja arviot niiden vaikutuksista sekä esimerkiksi perustuslakia, perus- ja ihmisoikeuksia, yleislakeja, Ahvenanmaan itsehallintoa ja EU-oikeutta koskevien kysymysten selvittäminen. Luonnoksessa on myös viittaus lainvalmistelun kuulemisoppaaseen ja lainvalmistelun vaikutusarviointiohjeeseen.

Oikeusministeriö on julkaisut vuonna 2022 oppaan ”Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointi lainvalmistelussa”. Opas on tehty täydentämään yleistä lainvalmistelun vaikutusarviointiohjetta. Se keskittyy nimensä mukaisesti juuri perus- ja ihmisoikeuksien arviointiin, joka on yksi keskeisimpiä vaiheita lainsäädäntötyössä.

Oppaassa käsitellään perus- ja ihmisoikeuksien oikeusperustaa, perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnin ja säätämisyjärjestysperusteluiden välistä eroa sekä perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnin prosessia, sisältöä, dokumentointia ja tietolähteitä. Oppaassa on lisäksi käytännönläheinen tarkistuslista sekä esimerkkejä arvioinnin toteuttamistavoista. Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten ja erityisesti risteävien vaikutusten tunnistaminen ei aina ole itsestään selvää ja kyseinen opas onkin laadittu tarpeeseen.

Perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arviointia tehdään yleisesti liian vähän, liian pinnallisesti tai vain toteamalla, ettei jollain esityksellä ole perus- ja ihmisoikeusvaikutuksia. Ottaen huomioon perus- ja ihmisoikeuksien laajan alan, melko harvalla lainsäädäntömuutoksella ei ole ko. vaikutuksia lainkaan.

Ihmisoikeuskeskus, lainsäädännön arviointineuvosto sekä useat kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valvontaelimet ovat toistuvasti kiinnittäneet tähän huomiota.

Monet yksittäiset lainsäädäntömuutokset erikseen tehtyinä voivat usein johtaa perus- ja ihmisoikeusvaikutuksiin, jotka kasautuvat samoille ihmisryhmille tai vahvistavat toistensa kielteisiä vaikutuksia. Perusteellisella perus- ja ihmisoikeusvaikutusten ja risteävien vaikutusten tunnistamisella ja huomioimisella näitäkin ongelmia voitaisiin välttää.

Ihmisoikeuskeskus esittääkin, että ko. opas huomioidaan nyt lausuttavassa lainvalmistelun prosessioppaassa ja perus- ja ihmisoikeusvaikutusten arvioinnille annetaan tärkeämpi rooli tässäkin.

Lisäksi Ihmisoikeuskeskus kiinnittää oikeusministeriön huomiota uudistetun Saamelaiskäräjälain 9 §:ään, ja sen sisältämään yhteistoiminta- ja neuvotteluvuolollisuuteen. Jotta ko. velvoitteella olisi käytännössä merkitystä, tulee sillekin varata riittävä aika ja saamelaiskäräjien kanssa on tarvittaessa käytävä tosiasialliset neuvottelut. Tämän avaaminen prosessioppaassa olisi tärkeää, pykäläviittauksen ohella. Mahdollisesti linkitys voitaisiin tehdä tähän oikeusministeriön laatimaan oppaaseen <https://oikeusministerio.fi/documents/1410853/4735105/Saamelaisk%C3%A4r%C3%A4j%C3%A4lain%209%20%C2%A7%20neuvottelu-%20ja%20yhteistoimintavelvoite,%20p%C3%A4ivitetty.pdf/5c1c96fb-4597-b586-a679-21e665dfc4b4?t=1776236719280>.

Jarna Petman
Ihmisoikeuskeskuksen johtaja

Leena Leikas
asiantuntija